

Posudek bakalářské práce Martiny Špakové „Rodina a děti ve veřejných diskusích o registrovaném partnerství v ČR“

Téma, které si Martina Špaková zvolila pro svou bakalářskou práci navazuje na dlouhou tradici podobných mediálních analýz. V českém kontextu však podobné studie dosud vesměs chybí a proto se z tohoto ohledu jedná o aktuální záležitost.

Z hlediska formálního lze začít konstatováním, že práce je přehledně strukturovaná. Kultura psaného projevu je na odpovídající úrovni, ale pozornější druhé čtení by eliminovalo některé překlepy a stylistické problémy. Jen namátkou: str. 9 „Argumentující totiž s těmito pojmy operují a legitimizují je jako samozřejmé,“ „...ve které manželský pár tvořený ženou a mužem spolu žijí a vychovávají děti,“ str. 10 skreslený, „...co považujeme v souvislosti s rodinou za přirozené, se neshoduje...“, „...kterou tvoří žena, muž a jejich děti,“ str. 11 Táto, str. 12 poslední odstavec „...popisuje Matoušek na příkladu na příkladu Švédska a Německa,“ „...třetí krajinou, která v roce 1994 legalizovala soužití homosexuálních párů, a v únoru...“ nebo v poznámce 3 „síla příbuzenských put.“ Poznámky jsou někdy před tečkou/čárkou, jindy za ní (např. str. 10). Takových nedostatků je ale v práci poměrně hodně a je zřejmé, že by bylo bývalo prozíravé, nechat text přečíst někoho jiného, kdo by tyto nedostatky „vychytil/a“.

Nerozumím také použití slovesa „legitimizovat“ ve větách typu: „...jak se argumentující v rámci diskurzu o RP legitimizují do určité pozice...“ (str. 43)(stejně např. také: „Tato prohlášení mají často velmi fundovaný, sofistický charakter a jejich autoři se nimi legitimizují do pozice tolerantního, ‘moderního’ člověka, který s homosexualitou problém nemá a uznává ji“ (str. 44))? Zde by asi bylo správné použít slovesa „stylizovat se“ nebo „prezentovat se jako“ atd.? Legitimizujeme něco, například svou pozici, ale nelegitimizujeme se do pozice.

Odkazování je konzistentní, ale za závažný problém považuji skutečnost, že jsem v seznamu literatury nenalezl citace článků, které jsou rozebírány v rámci analýzy? Informace typu (Kalousek, KDU-ČSL, Právo, 17.12.2005) nelze považovat za odkaz. Z jakého důvodu chybí, ač byly veřejně publikované?

Pokud jde o teoretickou část, autorka se zaměřila na některá témata, která jsou relevantní ve vztahu k jejímu výzkumu a celkově tato část dokumentuje, že se v dané problematice orientuje. Chybí mi však diskuse zákona o rodině (nejspíše v podkapitole věnované vlivu státu na podobu rodiny). Není mi jasné, proč mu autorka nevěnuje pozornost, když jde z hlediska její práce o stěžejní zákonnou normu? Nejde jen o to, že podporuje její argument o vlivu státu na podobu rodiny, ale také vymezuje rámeček, ve kterém je diskutován zákon o registrovaném partnerství (RP).

Jen pro pořádek mám za to, že diskuse legitimizace (poznámka 6) neměla být v poznámce, protože je pro práci klíčová. Není také dobré, když autorka na jedné straně

kritizuje koncept tradiční rodiny, ale na druhé je sama využívá, když chce zdůraznit výhody a šance stejnopohlavních párů (podkapitola 1.1. vs. str. 19).

Z hlediska uchopení přehledu literatury má autorka tendenci nekriticky přejímat názory „autorit“, což je asi nejmarkatnější v podkapitole věnované vývinu dětí v homosexuálních a heterosexuálních rodinách. Například přebírá pohled Glombeck na rozdíly mezi frekvencí kontaktu s otcem dítěte u dětí vychovávaných rozvedenými matkami a lesbickými matkami a interpretuje je ve prospěch lesbických matek. Přitom je nasnadě, že po rozvodu nemusí být vztahy rodičů nejlepší, a jelikož není vysvětleno, jak velký poměr rozvedených připadá na lesbické matky, mohl bych z toho vyvodit, že se jednalo převážně o heterosexuální ženy. Také je asi snazší pro lesby mít dospělé mužské kamarády než pro heterosexuální ženy, zvláště pokud lesby žijí v páru, jak je avizováno, což rozšiřuje potenciální okruh známých a blízkých. Zamyslela se autorka nad tím, jak to mohlo ovlivnit výsledky citovaného výzkumu? Navíc je implikováno, že děti heterosexuálních matek nejsou začleňovány do širších sociálních sítí včetně kontaktů se ženami. Je asi dost odvážné z tohoto všeho vyvozovat normativní soud, že „lesbické matky mnohem více dbají o to, aby jejich děti byly začleňovány do širších sociálních sítí.“

Nejsem si také jist, že věřím tomu, že existují jen studie, které prokazují, že se při srovnání dětí vyrůstajících s homosexuálními a heterosexuálními rodiči přichází na `jemné odlišnosti, které hovoří ve prospěch dětí vychovávaných lesbickými matkami` (str.21). Vzhledem k dominantnímu diskurzu o výchově dětí stejnopohlavními páry lze, myslím, důvodně předpokládat, že existují i studie, které dospěly k opačným závěrům, a obecně bych předpokládal, že mnoho studií žádné rozdíly neindikuje. Tím neříkám, že by měly mít větší váhu či pravdu, ale tato sekce pro mne v této podobě vyznívá poněkud tendenčně, jako by mělo být prokázáno, že děti vychovávané ve stejnopohlavních partnerstvích se vyvíjí „lépe“. Citované autorky asi nelze podezírat z nestrannosti. Myslím, že na základě takto selektivního vzorku studií je odvážné tvrdit, že se „nepotvrdil ani jeden z argumentů proti přítomnosti dětí v homosexuálních rodinách, ani co se týká údajné neschopnosti homosexuálních rodičů tyto děti vychovávat.“ Autorka by prostě měla být opatrnější při formulování svých závěrů, pokud je neopře o zevrubný přehled existující literatury, který zohlední různé druhy výzkumů včetně těch, s jejichž závěry nemusíme souhlasit.

Formulace: „Tato skutečnost [že se děti vychovávané stejnopohlavními páry ukázaly být jako otevřenější a přístupnější] souvisí s tím, že dítě nevyrůstá izolovaně se svými rodiči, ale je součástí široké sítě sociálních vztahů – stýká se s dalšími dětmi a jejich rodiči, vnímá svět kolem sebe, sleduje televizi apod.“ samozřejmě implikuje, že děti vychovávané heterosexuálními rodiči vyrůstají izolovaně se svými rodiči a nejsou součástí široké sítě sociálních vztahů – nestýkají se s dalšími dětmi a jejich rodiči, nevnímají svět kolem sebe, nesledují televizi apod. O tom všem silně pochybuji.

Podobně nechává autorka bez komentáře Matouškovo tvrzení prezentované v analytické části ve smyslu, že: „Tradiční rodinu masově rozkládá institut rozvodu...“, které je klasickým příkladem záměny následku za příčinu. Rozvody mají samozřejmě nějaké sociální příčiny, ale myslím, že samotná existence instituce rozvodu není důvodem pro rozpad rodin.

Přejdu-li k analytické části, rád bych, aby autorka v první řadě vysvětlila své neproblematické prezentování kritické diskurzivní analýzy (KDA) jako metody. Jak to jde dohromady s názory Normana Fairclougha, o kterého se opírá?

Pokud jde o techničtější záležitosti, nejsem jist, zda vyhledávání jen podle klíčového slova „registrované partnerství“ postihlo všechny články k tématu, protože si umím představit, že v některých článcích mohl být tento koncept diskutován bez explicitního použití technického termínu. Provedla autorka nějaký namátkový průzkum, že tomu tak nebylo, například na vzorku článků vyhledaných podle výrazu „homosexualita“?

Diskuse v analytické části se mi často zdá nesouvislá, kdy autorka přeskakuje od jednoho tématu k druhému a někdy samostatná témata ani neodděluje odstavci (např. str. 44 poslední věta druhého odstavce, str. 45 poslední dvě věty druhého odstavce, str. 48 poslední čtyři věty posledního odstavce). Myslím, že by práci bylo bývalo prospělo, kdyby se autorka při druhém čtení zaměřila na strukturování textu a jeho plynulost.

Nevidím také, že by nějak systematicky používala nástroje KDA coby avizované „metody“ analýzy, což je asi také důvod, proč je analýza spíše intuitivní a nezřídka povrchní. Často sklouzává do jakéhosi argumentu s odpůrci RP, kdy je jim například vytýkáno, co všechno zamlčují, místo aby se autorka zaměřila na to, jak diskurzivně konstruují jednotlivé aspekty své argumentace (např. str. 51-52), jaké k tomu používají lingvistické nástroje, s jakými dopady atd. A opačně, z hlediska KDA není tak důležité, na co upozorňují zastánci legalizace RP, ale jak konstruují své argumenty a jaké to má dopady.

Autorka také projevuje tendenci k přílišnému zevšeobecňování, kdy např. o diskusích při schvalování zákona o RP v letech 1998, 1999 a 2001 tvrdí, že probíhaly „na výrazně vulgárnější úrovni než tomu bylo od roku 2004.“ Nabízené citace však naznačují, že jen určitá skupina autorů používala vulgárnější jazyk (a zde by jistě bylo na místě vysvětlit, jak jej autorka definuje, jaké lexikální nástroje či metafory zahrnuje atd.). Zde by bylo vhodné vysvětlit, o jakou skupinu autorů se jednalo (poslanci KDU-ČSL, ODA a Republikánské strany), i to, jak na tento diskurz reagovali zástupci SOHO (či Gay iniciativy a GLL). V rámci KDA je otázka, kdo určuje témata, zásadní (str. 42).

Navíc se zdá, že tezi o kultivovanosti diskuse po roce 2004, která má být jedním z jejích hlavních zjištění, autorka přejímá od T. Kodičkové (str. 49)? Přitom nabízené

citace opět ukazují, že i v období po roce 2004 odpůrci zákona o RP používali diskurzivní nástroje, které autorka implicitně definuje jako vulgární. Jednalo se o zkultivování celé diskuse, nebo zůstala určitá skupina odpůrců stejně vulgární a jen se stala menšinovým hlasem?

Autorka na základě analýzy novinového diskurzu dále vyvozuje, že se „diskuse o RP ve sledovaném období výrazně změnily, jak kvalitativně, tak kvantitativně. Došlo také ke zřetelnému posunu z hlediska obsahu a jádra těchto diskusí, přičemž právě tematika rodiny a dětí se postupem času stávala tou stěžejní“ (str. 43). Nicméně je evidentní, že ve všech sledovaných diskusích se tematika rodiny a dětí objevovala, a jistě by bylo opět důležité zkoumat, kdo ji do diskurzu vnášel. Je totiž možné, že se posouvala jen jedna strana diskusí, zatímco ta druhá setrvala na svých pozicích. Jinými slovy, analýza by mohla být podstatně sofistikovanější a citlivější.

V té souvislosti bych byl také rád, kdyby autorka mohla vysvětlit, co si mám představit pod výroky typu „nejčastěji používaným argumentem podporujícím schválení zákona o RP“ (str. 48) či „velmi často se objevuje argument napadající legislativní stránku zákona“? Znamená to, že prováděla i kvantitativní obsahovou analýzu, jak by ostatně naznačovala i řada formulací v podkapitole 4.1. a její výroky o kvantitativních změnách diskurzu? Jak k ní přistupovala? Proč není explicitně zmíněna v části věnované metodologii? Proč nejsou uvedeny odkazy na relevantní literaturu? Obecně pak platí, že její teze o větší kultivovanosti či kvantitativních proměnách diskurzu by musely být podloženy nějakou takovou kvantitativní obsahovou analýzou, jejíž výsledky však v ucelené formě nenabízí (typicky v tabulkách).

Konečně v práci jsou prezentovány i některé zjevně rozporné či sporné formulace jako např. na str. 49: „O argumentech týkajících se rodiny a dětí je možné konstatovat, že v tomto období tvoří okrajovou část diskusí – zejména adopce dětí jsou zmiňovány minimálně. Na jedné straně je to dáno tím, že představitelé gay a lesbické komunity veřejnost ujišťovali, že jim o adopce nejde...“ Já bych měl za to, že ujištění o tom, že někomu o adopce nejde musí zahrnovat zmínku o adoptcích? Takže buď představitelé GLK neujišťovali, nebo adopce nemohly být zmiňovány minimálně? Asi bych také nesouhlasil s tím, že pedofilové již mají všechna práva požadovaná homosexuály (str. 50).

Na závěr bych rád podotkl, že používání souhrnného označení „gay“ pro lesby i gaje lze částečně vysvětlit i tak, že mužská homosexualita je ve vztahu k RP a zvláště k adopci dětí vnímána jako problematičtější než ženská, protože v rámci biologického determinismu, se kterým většina autorů asi pracuje, jsou lesby ženy a tudíž mají ke vztahům a dětem „přirozeně“ blíže (str. 46). Ve světle použitého metodologického přístupu (KDA) bych dal k zamyšlení otázku, zda je možné, aby se v diskusích a argumentech neprolínaly různé diskurzy, se kterou souvisí otázka, zda toto nutně musí vést k nepodloženosti a nekoherentnosti sdělení, jak autorka implikuje (str. 45)?

Pokud jde o obhajobu, byl bych rád, kdyby autorka zodpověděla otázky, které kladu výše. Celkově mám za to, že předkládaná stať splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci a navrhuji počet bodů 27.

Ing. Petr Pavlík, Ph.D.
oponent

27.7.2006